

**Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen kirjallinen asiantuntijalausunto hallituksen
esityksestä eduskunnalle laiksi taiteen perusopetuksesta ja siihen liittyviksi laeiksi
(HE115_2026vp)**

Eduskunnan sivistysvaliokunta 4.9.2026

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore kiittää mahdollisuudesta antaa
asiantuntijalausuntonsa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi taiteen perusopetuksesta ja
siihen liittyviksi laeiksi (HE115_2026vp).

Johdanto

Taiteen perusopetus muodostaa tärkeän osan suomalaista koulutus- ja kulttuurijärjestelmää
tarjoten lapsille ja nuorille mahdollisuuden tavoitteelliseen ja pitkäjänteiseen taiteen
opiskeluun. Cupore pitää hallituksen esityksen tavoitteita taiteen perusopetuksen
koulutuksellisen tasa-arvon, saavutettavuuden ja opetuksen laadun vahvistamiseksi sekä
järjestelmän rakenteiden selkeyttämiseksi lähtökohtaisesti kannatettavina. Pidämme tärkeänä,
että lainsäädäntö vastaa nykyistä paremmin toimintaympäristön muutoksiin. Erityisesti
väestön monimuotoistuminen, alueellinen eriytyminen sekä lasten ja nuorten
osallistumiserojen kasvu edellyttävät toimia taiteen perusopetuksen saavutettavuuden
edistämiseksi.

Lausuntomme perustuu hallituksen esityksen arviointiin sekä kolmen pääkaupunkiseudun
kaupungin (Espoo, Helsinki, Vantaa) taiteen perusopetuksen toimintaympäristöä koskevan
selvityksen tuloksiin. Selvityksessä tarkasteltiin laajaa joukkoa (noin 70) taiteen
perusopetuksen oppilaitoksia ja niiden toimintaedellytyksiä suhteessa lakiuudistukseen.
Oppilaitoksista 56 % toimii kaupunkien luvalla valtionosuusjärjestelmän ulkopuolella.

Tilastokeskuksen taiteen perusopetusta koskevien tilastojen mukaan näissä kolmessa kaupungissa oli vuonna 2024 yhteensä 29 % kaikista Suomen taiteen perusopetuksen oppilaista.

Yleisarvio hallituksen esityksestä

Pidämme uudistuksen tavoitteita pääosin perusteltuina. Erityisen myönteisenä pidämme tavoitteita:

- vahvistaa lasten ja nuorten yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua taiteen perusopetukseen
- selkeyttää koulutuksen järjestäjän roolia ja vastuita
- selkeyttää koulutusjärjestelmää yhden oppimäärän mallin kautta
- vahvistaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä
- yhtenäistää tietopohjaa ja seurantaa.

Cupore kiinnittää huomiota, että selvitysaineiston perusteella tavoitteiden toteutuminen ei ole automaattista. Esityksen vaikutukset riippuvat ratkaisevasti siitä, millaisin resurssein sekä siirtymä- ja toimeenpanoratkaisuin uudistus paikallisesti toteutetaan.

Taiteen perusopetuksen verkosto rakentuu useista erilaisista toimijoista. Valtionosuuden piirissä toimivat oppilaitokset muodostavat järjestelmän rungon. Samanaikaisesti valtionosuusjärjestelmän ulkopuolella kuntien luvilla toimivat oppilaitokset täydentävät taiteen perusopetuksen tarjontaa merkittäväällä tavalla erityisesti suurissa kaupungeissa.

Cuporen selvityksen perusteella taiteen perusopetuksen kenttä on pääkaupunkiseudulla pedagogisesti vahva ja toiminnallisesti pääosin vakiintunut, mutta oppilaitosten taloudelliset, hallinnolliset ja organisatoriset edellytykset vastata uudistuvan lainsäädännön vaatimuksiin vaihtelevat. Lakiuudistus ei ole toimijakentän kannalta rakenteellisesti neutraali: se koskettaa eri tavoin VOS-oppilaitoksia sekä valtionosuusjärjestelmän ulkopuolella kaupunkien luvalla toimivia oppilaitoksia. Suuret ja rakenteiltaan vakiintuneet VOS-toimijat ovat keskimäärin parhaiten valmistautuneita vastaamaan uudistuvan lainsäädännön hallinnollisiin ja organisatorisiin vaatimuksiin. Kaupungin luvalla toimivissa oppilaitoksissa valmiudet vaihtelevat enemmän, mikä liittyy useimmiten oppilaitosten pieneen kokoon ja vähäisiin resursseihin. Järjestämislupa luo erilaiset lähtökohdat toiminnan jatkuvuudelle lakiuudistuksen näkökulmasta. Toisaalta taiteen perusopetuksen järjestäjiltä edellytetään riittävää kokoa,

vakautta ja resursseja, mutta toisaalta kaikkien toimijoiden mahdollisuudet saavuttaa nämä edellytykset eivät ole olleet samanlaiset nykyisessä rahoitusjärjestelmässä.

Tämä rakenteellinen ero on hallituksen esityksen käsittelyssä keskeinen huomioitava seikka. Valtionosuusjärjestelmän ulkopuolisten oppilaitosten näkökulmasta lain ja rahoitusjärjestelmän uudistus ei muuta nykyistä rakennetta. Valtion talousarvion näkökulmasta kustannusneutraaliksi tarkoitettu esitys ei sellaisenaan tarjoa VOS-rahoituksen ulkopuolisille toimijoille selkeää polkua rahoitusjärjestelmän piiriin eikä ratkaise niiden toiminnan jatkumisen edellytyksiin liittyvää epävarmuutta, vaikka nämä toimijat tuottavat merkittävän osan selvityksen kohteena olleen alueen taiteen perusopetuksen tarjonnasta.

Cuporen selvityksen mukaan yhteistä sekä VOS- että valtionosuusjärjestelmän ulkopuolisille oppilaitoksille on lisääntyvien vaatimusten ja niukentuvien resurssien välinen ristiriita. Useimmat tutkimukseen osallistuneet oppilaitokset arvioivat, että lakiuudistus ja opetussuunnitelmauudistus tulevat lisäämään oppilaitosten hallinnollista työtä. Tämä vaikuttaa erityisen voimakkaasti pieniin ja keskisuuriin toimijoihin, joiden hallinto- ja henkilöstöresurssit ovat jo valmiiksi rajalliset. Pääkaupunkiseudun oppilaitokset toivat toistuvasti esiin huolen siitä, että yleinen kustannuskehitys ja lisääntyvät vaatimukset luovat painetta oppilasmaksujen korottamiseen, mikä heikentäisi erityisesti pienituloisten perheiden mahdollisuuksia osallistua taiteen perusopetukseen.

Cupore näkee, että lain velvoitteiden toteuttamisen vaikutusten seuranta onkin tärkeää erityisesti kunnissa sopimuksen perusteella toteutetussa opetuksessa sekä koulutuksen järjestämisluvalla toimivissa pienemmissä oppilaitoksissa ja oppilasmäärältään pienemmillä taiteenaloilla, joiden erityisprofiilit voivat jäädä rakenteellisesti haavoittuviksi, jos tulevat ratkaisut suosivat ensisijaisesti jo valmiiksi suuria ja hallinnollisesti vahvoja organisaatioita.

Yhteistyö koulutuksen järjestämisessä

Hallituksen esityksen mukaan kunnat voivat järjestää koulutusta siten että yksityinen toimija, jolla ei ole koulutuksen järjestämis lupaa, toteuttaa taiteen perusopetusta sopimuksen perusteella. Hallituksen esitys ei muuta nykytilaa koulutuksen järjestäjän lakisääteisten

vastuiden ja tehtävien osalta, mutta lakiuudistusprosessi on tehnyt näkyväksi kuntien erilaiset järjestämiskäytännöt ja tavat rahoittaa ja tukea taiteen perusopetusta toteuttavia oppilaitoksia.

Pykälä 4 ja sen käytännön toteutuminen kunnissa on keskeisen tärkeä valtiosuusjärjestelmän ulkopuolella toimivien oppilaitosten tulevaisuuden ja toimintaedellytysten kannalta. Cupore näkee tärkeäksi, että pykälän tavoitteet ovat kaikille toimijoille, kunnille koulutuksen järjestäjinä sekä oppilaitoksille, selkeitä ja että säädöksiä sovelletaan yhdenmukaisesti eri alueilla, kuitenkin huomioiden koulutuksen järjestäjien paikalliset olosuhteet ja voimavarat. Lakiuudistuksen onnistunut toimeenpano edellyttää valtakunnallisesti yhtenäistä ohjeistusta ja tukea koulutuksen järjestäjille.

Cupore näkee lakiuudistuksen mahdollisuutena selkeyttää vastuita koulutuksen järjestäjinä toimivien kuntien ja taiteen perusopetusta tarjoavien oppilaitosten välillä. Keskeistä on, että myös valtiosuusjärjestelmän ulkopuolella toimivien taiteen perusopetuksen oppilaitosten taloudelliset ja toiminnalliset edellytykset ovat jatkossa riittävät suhteessa niille tässä hallituksen esityksessä ja uudessa opetussuunnitelmassa asetettuihin tehtäviin ja tavoitteisiin. Pykälän 4 mukaisesti sopimuksen perusteella toteutettavassa opetuksessa on mahdollista, että kaikilla nykyisillä toimijoilla ei välttämättä ole taloudellisia ja toiminnallisia edellytyksiä tarjota tavoitteellista tasolta toiselle etenevää taiteen perusopetusta. Riskinä on, että tällöin menetetään toimijoita, joiden merkitys taiteen perusopetuksen saavutettavuuden näkökulmasta (esim. taiteenalatarjonta, pedagoginen profiili ja vahvuudet, opetuskielet, alueellinen rooli) on kunnassa keskeinen.

Järjestämislupakysymykset ovat kaupunkien luvalla toimivien oppilaitosten merkittävin lakiuudistukseen liittyvä huolenaihe. Jos oppilaitos ei täyttäisi taiteen perusopetuksen toteuttajan asemaan liittyviä edellytyksiä ja menettäisi kaupungin kanssa voimassa olevan nykyisen järjestelyn, seurauksena olisi opetuksen muuttuminen arvonlisäverolliseksi sekä mahdollinen julkisen rahoituksen päättyminen. Aineistossa useat kaupunkien luvalla toimivat oppilaitokset kuvaavat tätä vakavana uhkana toiminnalleen, nykyisille oppilailleen ja opetuksen saavutettavuudelle.

Cupore katsoo, että lain toimeenpanossa on tärkeää huolehtia riittävästä siirtymäaajoista sekä tarjota koulutuksen järjestäjille tukea lain soveltamiseen tavalla, joka mahdollistaa saavutettavuuden näkökulmasta ja paikallisiin voimavaroihin nähden mahdollisimman kattavan oppilaitosverkoston olemassaolon. Taiteen perusopetuksen lakiuudistus kytkeytyy myös laajempaan kysymykseen siitä, miten kunnat voivat jatkossa tarjota sekä taiteen perusopetusta että muuta taide- ja kulttuuriharrastamista kustannustehokkaasti ja asukkaiden tarpeita vastaavasti.

Lisäksi erityistä huomiota tulisi kiinnittää siirtymäjärjestelyihin niiden oppilaitosten osalta, jotka mahdollisesti menettävät lakiuudistuksen seurauksena aseman taiteen perusopetuksen tarjoajana. On tärkeää ehkäistä tilanne, jossa arvonlisäverovelvollisuus ja taiteen perusopetukseen liittyvän rahoituksen päättyminen aiheuttavat oppilaitoksille sekä niiden nykyisille oppilaille hallitsemattomia taloudellisia ja muita vaikutuksia. Siirtymävaiheessa tulisi turvata oppilaiden mahdollisuudet jatkaa aloittamiaan opintoja sekä varmistaa jo suoritettujen opintojen asianmukainen dokumentointi ja tunnustaminen toisessa taiteen perusopetusta järjestävässä oppilaitoksessa.

Yhteistyö

Cupore näkee uuden yhteistyötä koskevan pykälän keskeisen tärkeänä lakiuudistuksessa. Yhteistyöhön suhtaudutaan myös oppilaitoksissa myönteisesti ja yhteistyö on Espoon, Helsingin ja Vantaan oppilaitoskentällä laajaa ja arkipäiväistä. Olemassa olevat yhteistyöverkostot ja oppilaitosten yhteistyöhalukkuus ovat hyviä lähtökohtia hallituksen esityksen yhteistyöpykälän toimeenpanoon.

Selvitysaineiston perusteella on kuitenkin syytä huomata, että tällä hetkellä monille kaupungin luvalla toimiville oppilaitoksille yhteistyö kytkeytyy ennen kaikkea toiminnan jatkuvuuden turvaamiseen. Säännöksen soveltamisessa olisi aineiston perusteella hyvä tunnistaa, että koulutuksen järjestäjien yhteistyövelvoite ei yksin ratkaise toimintaedellytyksiin liittyviä rakenteellisia ja rahoitukseen liittyviä kysymyksiä, joita valtionosuusjärjestelmän ulkopuoliset oppilaitokset pitävät toimintansa kannalta ratkaisevina.

Oppimäärä

Cupore pitää hallituksen esityksessä ehdotettua yhden oppimäärän mallia tarkoituksenmukaisena ratkaisuna koulutusjärjestelmän selkeyttämisen näkökulmasta. Oppimäärän mitoitus ja laajuus on hallituksen esityksessä maltillisempi ja mahdollistaa opetuksen joustavamman järjestämisen. Selvitysaineisto kuitenkin osoittaa, että uusi oppimäärä aiheuttaa erityisesti nykyistä yleistä oppimäärää toteuttaville oppilaitoksille lisäkustannuksia henkilöstön, tilojen ja opetuksen järjestämisen osalta. Vaikutukset kohdistuvat erityisesti toimijoihin, joiden taloudelliset resurssit ovat ennestään rajalliset. Hallituksen esityksen mitoitus vähentää tätä painetta verrattuna työryhmän ehdotukseen, mutta selvityksessä esiin tulleet huolet koskien tuntimäärän kasvun vaikutusta ilman vastaavaa resurssitasasta koskevat myös esitettyä mitoitusta.

Esityksen tavoitteena on vahvistaa taiteen perusopetuksen alueellista ja taiteenalakohtaista saavutettavuutta muun muassa suoritemäärän vahvistamisessa huomioitavien uusien kriteerien (oppilasmäärä, oppimäärän suorittaneiden määrä, alueellinen saatavuus) kautta. Cupore katsoo, että alueellisen saavutettavuuden huomioiminen rahoituksen perustana on lakiehdotuksessa keskeisen tärkeä lisäys.

Cuporen selvityksessä VOS-oppilaitokset suhtautuvat osin varauksellisesti valmistuneiden määrän nykyistä vahvempaan kytkemiseen rahoituksessa. Taiteen perusopetus on monivuotinen kokonaisuus, jonka suorittaminen edellyttää pitkäjänteistä sitoutumista ajallisesti ja taloudellisesti. Jotkut oppilaitokset arvioivat, että perheiden taloudellisen tilanteen heikkeneminen sekä harrastamisen lisääntynyt lyhytjänteisyys ja pirstaleisuus vähentävät sitoutumista taiteenalojen pitkiin opintopolkuihin. Lisäksi joillakin pienillä ja erikoistuneilla taiteenaloilla oppilaiden ja oppimäärän suorittaneiden määrä on vähäinen, mikä voi heikentää valmistuneiden määrään perustuvien rahoituskriteerien toimivuutta. Cupore näkee, että suoritemäärän vahvistamisessa käyttöön otettavien uusien kriteerien vaikutuksia olisi hyvä seurata systemaattisesti.

Uusilla opetussuunnitelman perusteilla on ratkaiseva merkitys sille, kuinka hyvin lakiuudistuksen tavoitteet käytännössä toteutuvat. Cuporen näkee tärkeänä, että 50 opintopisteen laajuista oppimäärää voidaan toteuttaa joustavasti opiskelijoiden erilaiset tarpeet,

elämäntilanteet ja oppimispolut huomioon ottaen. Saavutettavuuden tavoitteita tukisi oppimäärän jäsentäminen selkeisiin osakokonaisuuksiin, joista voidaan myöntää erillisiä todistuksia tai käyttää muita osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen tapoja. Vaihteittain suoritettavat kokonaisuudet voivat vahvistaa opiskelijoiden motivaatiota, tehdä opintojen etenemisen näkyväksi sekä tukea sitoutumista pitkäjänteiseen taiteen harrastamiseen ja opiskeluun. Keskeistä on tarkastella, miten ehdotettu rahoitusmalli suhteutuu uuden opetussuunnitelman rakenteisiin.

Henkilöstö

Selvityskunnissa taiteen perusopetuksen rehtorit ja opettajat ovat laajasti muodollisesti päteviä. Cupore pitää hallituksen esityksen tavoitetta vahvistaa pedagogisen osaamisen merkitystä taiteen perusopetuksessa tärkeänä. Samalla on kuitenkin huomioitava, että muodolliset kelpoisuusvaatimukset perustuvat pitkälti oletukseen vakiintuneista koulutuspoluista ja riittävästä opettajaresurssista, eivätkä ne kaikilta osin ota huomioon taiteenalojen moninaisuutta. Kaikilla taiteenaloilla ei Suomessa ole tarjolla maisteritasoista opettajakoulutusta, mikä tekee muodollisen kelpoisuuden saavuttamisesta rakenteellisesti haastavaa. Tämä koskee erityisesti pieniä ja erikoistuneita taiteenaloja. Oppilaitokset ovat lisäksi tuoneet esiin huolen siitä, että pätevien opettajien rekrytointi on jo nykytilanteessa joillakin aloilla vaikeaa.

Cuporen selvityksen mukaan taiteen perusopetuksen henkilöstö koostuu opettajista, jotka työskentelevät hyvin erilaisissa työ- ja palvelussuhteissa. Myönteistä on, että hallituksen esityksessä vakituisten opettajien määrää arvioitaessa otetaan huomioon myös taiteenalakohtaiset erityispiirteet.

Koulutuksen tietopohja ja arviointi

Cupore tukee hallituksen esityksen pykälien 19 ja 20 arvioinnin ja tietopohjan vahvistamista koskevia tavoitteita ja koulutuksen järjestäjän veloituksia tietojen toimittamiseen ja järjestämänsä koulutuksen arvioimiseen. Yhteinen käsitteistö, vertailukelpoinen tieto ja systemaattinen seuranta ovat tärkeitä edellytyksiä taiteen perusopetuksen kehittämiselle ja lakiuudistuksen tavoitteiden seuraamiselle. Cupore korostaa tarvetta huomioida koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten erilaiset lähtökohdat ja taiteen perusopetuksen kentän moninaisuus. Tiedonhallinnan rakenteiden tulee olla suhteutettuja eri kokoisten toimijoiden resursseihin.

Yhteenveto

Cupore katsoo, että hallituksen esityksen tavoitteet ovat pääosin kannatettavia. Kiinnitämme huomiota erityisesti tällä hetkellä kuntien luvalla toimivien oppilaitosten asemaan sekä pienten taiteenalojen ja oppilaitosten tilanteeseen. Ilman riittävää siirtymätukea ja toimivia paikallisia ratkaisuja uudistus voi johtaa oppilaitosverkoston kaventumiseen, saavutettavuuden heikkenemiseen sekä oppilasmaksujen nousuun, mikä olisi ristiriidassa lain saavutettavuus- ja yhdenvertaisuustavoitteiden kanssa. Toimeenpanossa tulisi systemaattisesti arvioida uudistuksen vaikutuksia oppilaitosverkkoon ja opetuksen saatavuuteen ja saavutettavuuteen sekä oppilaitosten taloudellisten ja toiminnallisten edellytysten toteutumiseen.

Lähteet

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi taiteen perusopetuksesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 115/2026). <https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2026/115>

Kanerva, A., Karttunen, S. & Leppänen, A. (2026). Taiteen perusopetus murrosvaiheessa: oppilaitoskenttä ja toimintaedellytykset kolmessa suuressa kaupungissa ennen lakiuudistusta (työnimi). Cuporen työpapereita. Julkaistaan syksyllä 2026.

Tilastokeskus, taiteen perusopetus 2024.

<https://stat.fi/fi/julkaisu/cmfpdyt2o0vq407unrklqlkow>